

Årsberetning for Frischsenteret 2004

*Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Ragnar Frisch Centre for Economic Research*

Årsberetning 2004

1. Oversikt over året 2004

Økonomisk ble 2004 et rekordgodt år for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning (Frischsenteret). Omsetningen økte til 22,5 millioner fra 19,9 millioner kr i 2003. Resultatet økte til 2,2 millioner fra 1,6 millioner i 2003 (0,1 millioner i 2002). Også utdanningsmessig var aktiviteten høy med ni doktorgradsstipendiater. Det ble utført i alt 23,1 årsverk, hvorav 20,8 er faglige årsverk og 2,3 årsverk ble utført administrativt og i støttefunksjoner. Blant forskerne var det en kvinne og åtte menn, og blant doktorgradsstipendiatene to kvinner og sju menn. Kvinneandelen er lav på tross av en klar oppfordring til kvinner om å søke.

Den økonomiske stillingen til Frischsenteret er god med en egenkapital ved utgangen av 2004 på 11,9 millioner kr. Utsiktene framover er fortsatt gode, idet det i mars 2005 allerede er avtalt prosjekter for 50 millioner kr over en fireårsperiode. Styret bekrefter at regnskapet er utarbeidet under forutsetning om fortsatt drift. Denne vurderingen baseres på forhold redegjort for ovenfor. Arbeidsmiljøet anses som godt. Det har ikke blitt rapportert om skader eller ulykker på arbeidsplassen. Det er registrert 63 sykedager, som utgjør 1,5 % av total arbeidstid i 2004. Virksomheten medfører verken forurensning eller utslipp som kan være til skade for det ytre miljø.

2. Organisasjon, styret og medarbeidere

Frischsenteret er en uavhengig stiftelse med råd og styre hvis medlemmer er oppnevnt av Norges forskningsråd, Universitetet i Oslo og de ansatte. Forsknings sjefen har den daglige ledelsen. Frischsenteret har en samarbeidsavtale med Universitetet i Oslo, samarbeider nært med Økonomisk institutt og andre fagenheter ved Universitetet i Oslo, og holder til i Forskningsparken i Gaustadbekkdalen.

Frischsenteret hadde ved utgangen av 2004 9 forskere, 9 stipendiater, 21 vitenskapelige rådgivere og 6 andre assosierte vitenskapelige medarbeidere. Av rådgiverne hadde 9

hovedstilling ved Økonomisk institutt. Administrasjonen besto av en forskningssjef, nestleder og en sekretær, og samlet omfang av administrative arbeider var 2,3 årsverk. Alle forskerne har doktorgrad. Høsten 2004 startet Frischsenteret med et ukentlig seminar der hovedsakelig de ansatte presenterer "work in progress". I likhet med 2002 og 2003 ble det avholdt et internt 2-dagers seminar med faglig program på Klækken.

Forskningssjef: Erik Hernæs.

Administrasjonssekretær: Gry Nystrøm.

Forskere: Bernt Bratsberg, Kjell Arne Brekke, Rolf Golombek (nestleder), Sverre Kittelsen, Snorre Kverndokk (permisjon 01.04.04-31.03.05), Karine Nyborg, Knut Røed, Oddbjørn Raaum og Tao Zhang.

Vitenskapelig rådgivere: Forsker John K. Dagsvik, Professor Dag Morten Dalen, Førsteamanuensis Maria Laura Di Tommaso, Professor Erling Eide, Professor Tor Eriksson, Professor Nils-Henrik M. von der Fehr, Professor Finn R. Førsum, Senioringeniør Simen Gaure, Professor Michael Hoel, Forsker Torbjørn Hægeland, Førsteamanuensis Halvor Mehlum, Professor Karl O. Moene, Professor Robin Naylor, Førsteamanuensis Tone Ognedal, Professor John Piggott, Assistant professor Mari Rege, Forsker Jon Rogstad, Professor Kjetil Storesletten, Professor Jon Strand, Professor Steinar Strøm, Forsker Rolf Aaberge.

Andre vit. assosierte: Professor Scott Barrett, Professor Erik Biørn, Førsteamanuensis Harald Goldstein, Stipendiat Zhiyang Jia, Forsker Marilena Locatelli, Forsker Alessandra Spitale.

Doktorgradsstipendiater: Tyra Ekhaugen, Gorm Kipperberg, Morten Henningsen, Fedor Iskhakov, Morten Nordberg, Ole Jørgen Røgeberg (til 1.7.03), Lars Westlie, Weizhen Zhu, Tom Erik Aabø.

Forskningsassistenter: Elisabeth Fevang, Øystein Jørgensen.

Studentassistenter: Kari Due-Andresen, Øyvind Johan Dahl, Tonje Haabeth, Lars Raaum, Kristine von Simson.

Medlemmene av rådet var: Professor Finn R. Førsum (leder), Professor Erling Eide, Professor Nils-Henrik M. von der Fehr, Avdelingsdirektør Ola Ribe, Seniorforsker Knut Røed, Assisterende direktør

Ingvild Svendsen, Ekspedisjonssjef Sigurd Tveitereid, Professor Yngve Willassen.

Varamedlemmer: Forskningsleder Hege Torp, Professor Petter Laake, Professor Jon Vislie, Seniorforsker Bernt Bratsberg.

Medlemmene av styret var: Professor Steinar Strøm (leder), Professor Olav Bjerkholt, Instituttoverlege Frøydis Langmark, Seniorforsker Rolf Golombek (erstattes av seniorforsker Karine Nyborg i 2005), Professor Atle Seierstad, Seniorrådgiver Gunvor Strømsheim.

Varamedlemmer: Avdelingsdirektør Eli Jensen, Professor Tore Schweder, Seniorforsker Karine Nyborg (erstattes av seniorforsker Bernt Bratsberg i 2005).

Det har vært avholdt tre styremøter. Styret har bl.a. arbeidet med Frischsenterets plass som forskningsinstitusjon, rekrutteringspolitikk og lokalisering av senteret.

3. Utdanning

Utover forskningen er den høyest prioriterte oppgaven ved Frischsenteret å bidra til utdanning i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo. I 2004 hadde Frischsenteret hele ni doktorgradsstudenter; en på helseøkonomiprogrammet, en tilknyttet miljøøkonomi og sju på prosjekter knyttet til arbeidsmarkedet, utdanning og pensjon. Seks av forskerne var sensorer ved eksamen ved Økonomisk institutt. I 2004 disputerte to ansatte, samt at en (tidligere) stipendiat innleverte sin doktorgradsavhandling til bedømmelse.

4. Forskningstemaer

Arbeidsmarkedsforskningen har fokusert på økonometrisk analyse av individens bevegelser mellom ulike tilstander i arbeidsmarkedet, med sikte på identifikasjon og estimering av kausale sammenhenger. Utvikling av forbedret metodegrunnlag for analyser av overganger (begivenheter) i arbeidsmarkedet har stått sentralt. Tematisk har arbeidsmarkedsforskningen i 2004 bl.a. omfattet "marginale" eller "svake" grupper

tilknytning til arbeidsmarkedet, omfanget av undersysselsetting i Norge med vekt på skillet mellom insidens og varighet av undersysselsettingsforløp, studier av utstøtningsprosesser i arbeidslivet, analyser av pensjoneringsatferd, kartlegging av forløp med midlertidige trygde- og sosialhjelpsytelser, analyser av overføring av inntektsulikhet fra en generasjon til den neste (intergenerasjonell mobilitet) i Norden, England og USA, og utviklingen av lønnsulikhet og prestasjonslønnssystemer i Norge. Arbeidet med kobling av arbeidstaker- og bedriftsdata er startet opp og vil være et viktig grunnlag for framtidig arbeidsmarkedsforskning ved Frischsenteret. Utdanningsforskningen har omfattet en studie av variasjon i avgangskarakterer i norsk grunnskole; betydningen av familiebakgrunn, tilfeldig variasjon og skolefaktorer som for eksempel lærertimer pr.elev.

Frischsenterets hovedaktivitet innenfor *energi og miljø* er knyttet til teoretiske og empiriske studier om klima; kostnader ved å redusere utslippene av drivhusgasser, egenskaper ved internasjonale miljøavtaler og samspillet mellom teknologisk utvikling og klimapolitikk. I tillegg studeres en rekke andre problemstillinger, f.eks. modellering av energimarkedene i Vest-Europa og moralsk basert miljøatferd.

Den *helseøkonomiske* forskningen ved Frischsenteret er for det meste en del av Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo (HERO). Forskningen har dekket en rekke temaer under områdene finansiering og organisering av helsesektoren; legemiddeløkonomi; arbeidsmarkedet for helsepersonell; etterspørselen etter helse, helsetjenester og helseforsikring; samt produktivitet og effektivitet i produksjon av helsetjenester. En database over helseøkonomiske datakilder er opprettet og lagt ut på web. Prosjekter har til dels blitt gjennomført i samarbeid med de øvrige partene i HERO-programmet og med andre helseøkonomiske miljøer. En komité oppnevnt av NFR har i 2003 evaluert forskningen i HERO og det konkurrerende HEB-miljøet i Bergen for perioden 1998-2003, og ga begge miljøene meget god omtale. NFR har derfor besluttet å forlenge satsingen på samme nivå til 2007, med en nedtrapping i bevilgningene fram mot 2011.

5. Publisering og formidling

I 2004 ble det i tilknytning til prosjekter utgitt 22 artikler i internasjonale tidsskrifter og internasjonale fagbøker, se tabellen nedenfor. Dette er klart lavere enn i rekordåret 2003

(31 artikler), men mer på nivå med 2002 (25 artikler). Nivået i 2004 anses likevel for meget bra. Reduksjonen fra 2003 fordeler seg (prosentmessig) jevnt mellom forfattere med hovedstilling ved Frischsenteret og assosierte medarbeidere. Gjennomsnittlig antall siteringer (Social Science Citation Index) pr. forsker ved Frischsenteret steg fra 7,4 i 2003 til 9,0 i 2004. Nivået i 2004 svarer helt til nivået ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

Det ble videre publisert 5 artikler i norske tidsskrifter og fagbøker. Memorandumserien ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, utgis i samarbeid med Frischsenteret og 8 av disse publikasjonene inngikk i prosjekter ved Frischsenteret i 2004. Frischsenteret har egne rapportserier med i alt 12 utgivelser i 2004. 11 rapporter ble utgitt i publikasjonsserier ved andre institusjoner. Prosjektmedarbeiderne holdt i alt 80 innlegg på faglige og brukerrettede konferanser og seminarer, og publiserte 19 populære fremstillinger. En samlet oversikt over publikasjonene finnes på web-sidene, www.frisch.uio.no.

Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2004

Type	Antall	Forfatter(e) med hovedstilling ved Frischsenteret ¹⁾	Assosierte medarbeidere
Internasjonale tidsskriftartikler	15	9	6
Internasjonale bokkapitler	7	6	1
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	5	5	0
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ²⁾	8	6	2
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	12	7	5
HERO skriftserie	7	6	1
Rapporter fra andre institusjoner	11	6	5
Faglige og brukerrettede foredrag	80	51	29
Populære framstillinger	19	16	3

Noter: 1) Omfatter publikasjoner der minst en av forfatterne har hovedstilling ved Frischsenteret i 2004. 2) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret.

6. Økonomi og finansiering

Omsetningen i 2004 økte til 22 531 015 fra 19 885 017 kr i 2003, og resultatet økte til 2 225 417 fra 1 604 077 i 2003. Frischsenteret har ingen basisfinansiering, og den høye andelen finansiering fra Forskningsrådet, 81 prosent i 2004, er derfor viktig for å sikre langsiktighet og kvalitet. Det meste av vår forskningsrådsfinansiering i 2004 kom fra Arbeidslivsforskning, Velferd, Migrasjon, Skatteforskning, RAMBU, SAMSTEMT,

PETROPOL, Helsetjenester og helseøkonomi og nordiske forskningsmidler. Om lag 5 prosent av finansieringen kom fra internasjonale kilder. De resterende 14 prosentene kom fra innenlandske oppdragsgivere, hovedsakelig fra Arbeids- og sosialdepartementet, Finansdepartementet og Skattedirektoratet.

7. Samarbeidspartnere

I tillegg til det utstrakte samarbeidet med Økonomisk institutt hadde Frischsenteret i 2004 aktivt prosjektsamarbeid med forskere fra følgende institusjoner:

Energi og Miljø

Biologisk institutt (UiO), Matematisk institutt (UiO), Statistisk Sentralbyrå, SUM - Senter for utvikling og miljø, Universitetet i Göteborg, Case Western Reserve University (USA), IIASA – International Institute for Applied Systems Analysis (Østerrike), Public University of Navarre (Spania), University of Colorado (USA), Pennsylvania State University (USA), North Carolina State University (USA).

Arbeidsmarkedet, utdanning og pensjoner

Statistisk Sentralbyrå, Universitetets Senter for Informasjonsteknologi (USIT), The Norwegian High Performance Computing Consortium (NOTUR), Norges Handelshøyskole, ISF, Fafo, NTNU, Universitetet i Stockholm, Handelshøyskolen i Århus, Åbo Universitet, University of Warwick (England), University of Turin (Italia), University of California, Berkeley (USA), Kansas State University (USA), Louisiana State University (USA), Harvard University (USA), New York University (USA), Georgetown University (USA), Georgia Southern University (USA), University of New South Wales (Australia).

Helse

Institutt for helseledelse og helseøkonomi (HELED) – Universitetet i Oslo, Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, Institutt for samfunnsmedisin – Universitetet i Tromsø, SINTEF Helse, Johns Hopkins University, Boston University.

Andre temaer

Skattedirektoratet, Juridisk fakultet (UiO), Norges byggforskningsinstitutt, NTNU, PRIOs Centre for the Study of Civil War (CSCW), Universitetet i Göteborg, Universitetet i Stockholm, Carnegie Mellon University (USA), University of Pennsylvania (USA).

Endelig har forskere og rådgivere på Frischsenteret et omfattende kontaktnett også med forskere fra Norden, Europa, USA og Australia.

8. Utsikter framover

Det er i februar 2005 kontraktsfestet prosjekter for 21,9 millioner kr for 2005, 13,9 millioner kr for 2006, 9,6 millioner kr for 2007 og 5,2 millioner kr for 2008. Medarbeiderne ved Frischsenteret har høy kompetanse og den omfattende internasjonale publiseringen er et viktig konkurransefortrinn ved tildeling av prosjekter fra Norges forskningsråd og andre oppdragsgivere i årene som kommer.

Mulighetene for fortsatt finansiering av det aktivitetsnivået vi nå har vurderes som gode.

Oslo, 2 mars 2005

Styret i *Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning*

Steinar Strøm (styreleder)

Olav Bjerkholt

Frøydis Langmark

Karine Nyborg

Atle Seierstad

Gunvor Strømsheim

Rolf Golombek (fungerende forskningssjef)

Vedlegg 1 til Årsberetning for 2004

Publisering og formidling ved Frischsenteret i 2004

Oversikt over publikasjoner og foredrag, 1999-2004

Type	Antall					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Internasjonale tidsskriftartikler	5	6	11	22	31	15
Internasjonale bokkapitler	3	1	5	3	0	7
Norske tidsskriftartikler og bokkapitler	3	6	12	12	9	5
Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo ¹⁾	18	18	10	14	16	8
Rapporter og arbeidsnotater Frischsenteret	7	13	6	10	5	12
HERO skriftserie	1	5	9	6	12	7
Rapporter fra andre institusjoner	8	6	9	9	8	11
Faglige og brukerrettede foredrag	51	68	88	78	77	80
Populære framstillinger ²⁾		50	30	8	14	12

1) Memoranda fra Økonomisk institutt er en felles publikasjonsserie for instituttet og Frischsenteret. 2) Frem t.o.m. 2001 omfatter populære framstillinger også omtale av Frischsenteret i media.

Tidsskriftartikler og bokkapitler

1.1. Internasjonale tidsskriftartikler

Asheim, G.B. Eblem, A.W. og T. Nilssen: Deductibles in Health Insurance: Pay or Pain? *International Journal of Health Care Finance and Economics*, 3, 253-266.

Aune, F.R., Golombek, R., Kittelsen, S.A.C. og K.E. Rosendahl: Liberalizing the energy markets of western europe - a computable equilibrium model approach. *Applied Economics*, 36(19), 2137-49.

Aune, F.R., Golombek, R. og S.A.C. Kittelsen: Does increased extraction of natural gas reduce carbon emissions? *Environmental and Resource Economics*, 29(4), 379-400.

Barth, E., Bratsberg, B. og O. Raaum: Identifying Earnings Assimilation of Immigrants under Changing Macroeconomic Conditions, *Scandinavian Journal of Economics*, 106(1), 1-22.

Bruvoll, A.. og K. Nyborg: The Cold Shiver of Not Giving Enough: On the Social Cost of Recycling Campaigns, *Land Economics*, 80 (4), 539-549.

Førsund, F. og L. Hjalmarsson: Are all scales optimal in DEA? Theory and empirical evidence, *Journal of Productivity Analysis*, 21(1), 25-48.

Førsund, F. og L. Hjalmarsson: Calculating scale elasticities in DEA models, *Journal of the Operational Research Society*, 55(10), 1023-1038.

Golombek, R. og M. Hoel: Unilateral Emission Reductions and Cross-Country Technology Spillovers, *Advances in Economic Analysis & Policy*, vol. 4, no. 2, article 3.

Hoel, M. og P. Shapiro: Transboundary environmental problems with mobile but heterogeneous populations, *Environmental and Resource Economics*, 27, no. 3, 265-272.

Kverndokk, S., Rosendahl, K.E. og T. Rutherford: Climate policies and induced technological change: Which to choose, the carrot or the stick? *Environmental and Resource Economics*, vol. 27, no. 1, 21-41.

Nordberg, M. og K. Røed: Have the Relative Employment Prospects for the Low-Skilled Deteriorated After All? *Journal of Population Economics*, vol. 17, 67-82.

Nyborg, K. og K. Telle: The Role of Warnings in Regulation: Keeping Control with Less Punishment, *Journal of Public Economics*, 88 (12), 2801-2816.

Røgeberg, O. J.: Taking absurd theories seriously: Economics and the Case of Rational Addiction Theories, *Philosophy of Science*, vol. 71, 263-285.

Storesletten, K., Telmer, C. I., og A. Yaron: Consumption and Risk Sharing over the Life Cycle. *Journal of monetary economics*, 51(3):609-633.

Storesletten, K., Telmer, C. I., A. Yaron: Cyclical Dynamics in Idiosyncratic Labor-Market Risk. *Journal of political economy*, 112(3):695-717.

1.2. Internasjonale bokkapitler

Björklund, A., Eriksson, T., Jännti, M., Raaum, O. og E. Österbacka: Family Structure and Labour Market Success: The influence of siblings and birth order on the earnings of young adults in Norway, Finland and Sweden, in M. Corak (ed.) Generational Income Mobility, Cambridge University Press.

Hoel, M. og S. Kverndokk: Depletion of Fossil Fuels and the Impacts of Global Warming, i M. Hoel (red.): *Recent Developments in Environmental Economics*, vol.1, s.267-288, Edward Elgar.

Kverndokk, S.: Global CO₂ Agreements: A Cost Effective Approach, i M. Hoel (red.): *Recent Developments in Environmental Economics*, vol.2, s.234-255, Edward Elgar.

Kverndokk, S. og A. Rose: Externalities, Efficiency and Equity, Encyclopedia of Development and Economic Sciences, kapittel 6.29, *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).

Kverndokk, S. og A. Rose: Equity and Distribution in Energy Policy, i Cutler J. Cleveland (red.): *The Encyclopedia of Energy*, volume 2, s. 527-539, Elsevier Science.

Nyborg, K.: Homo Economicus and Homo Politicus: Interpretation and Aggregation of Environmental Values, i M. Hoel (red.): *Recent Developments in Environmental Economics*, vol.1, Edward Elgar.

Storesletten, K.: Comment on Krueger and Perri: "On the Welfare Consequences of the Increase in Inequality in the United States". NBER Macroeconomics Annual 2003. Mark Gertler and Kenneth Rogoff, editors. MIT Press, 132-137.

1.3. Norske tidsskriftartikler og bokkapitler

Aune, F. R., Kverndokk, S. Lindholt. L. og K. E. Rosendahl: Lønnsomhet ved ulike virkemidler i internasjonal klimapolitikk, *Økonomisk forum*, nr. 4/5, 41-48.

Barth, E., Bratsberg, B. og O. Raaum: Mulighetenes land? Inntektsprofiler for innvandrere til Norge og USA, *Tidsskrift for samfunnsforskning* 45(4), 637-658.

Brekke, K.A.: En dråpe i havet. Forskningens marginalproduktivitet, *Økonomisk Forum*, årgang 58, nr 6, 40-43.

Fevang, E.: Like mange undersysselsatte som arbeidsledige, men hvor stor Arbeidskraftreserve utgjør de? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 21, 177-185.

Hernæs, E.: Kommentar til Pensjonskommisjonens innstilling, *Tidsskrift for Velferdsforskning*, vol. 7, nr. 2, 108-111.

2. Memoranda fra Økonomisk institutt, Universitet i Oslo

Brekke, K.A. og K. Nyborg: Moral Hazard and Moral Motivation: Corporate Social Responsibility as Labor Market Screening. Nr. 25.

Fæhn, T., Gómez-Plana, A.-G. og S. Kverndokk: Can a carbon permit system reduce Spanish unemployment? Nr 26.

Golombek, R. og M. Hoel.: Climate Agreements and Technology Policy. Nr. 11.

Golombek, R. og M. Hoel.: Unilateral emission reductions when there are cross-country technology spillovers. Nr. 17.

Kverndokk, S., Rosendahl, K.E. og T. Rutherford: Climate policies and induced technological change: Impacts and timing of technology subsidies. Nr. 5.

Mehlum, H., Miguel, E. og R. Torvik: Rainfall, Poverty and Crime in 19th Century Germany. Nr 4.

Nyborg, K. og K. Telle: A dissolving paradox: Firms' compliance to environmental regulation. Nr. 2.

Razzolini, T.: The Norwegian market for pharmaceuticals and the non-mandatory substitution reform of 2001: the case of enalapril. Nr. 12.

3. Frischsenterets rapporter og arbeidsnotater

Barth, E. Og T. Ognedal: Markeder med svart arbeid. Rapport nr. 9.

Brekke, K.A.: Realopsjoner og fleksibilitet i store offentlige investeringsprosjekter. Rapport nr. 8.

Dahl, Ø.J.: Arbeidsledighet og svart arbeid. En empirisk analyse 1980-2003. Arbeidsnotat nr. 2.

Dalen, D.M., Lædre, O. Og C. Riis: Styring av statlig prosjektledelse – Empiri og økonomiske prinsipper. Rapport nr. 5.

Dalen, D.M. og S. Strøm: Pris- og avanseregulering for legemidler. Utredning for Statens legemiddelverk. Rapport nr. 4.

Fevang, E., Røed, K., Raaum, O. og T. Zhang: Undersysselsatte i Norge: Hvem, hvorfor og hvor lenge? Rapport nr. 7.

Fevang, E., Røed, K., Westlie, L. og T. Zhang: Veier inn i, rundt i og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet. Rapport nr. 6.

Jørgensen, Ø.: Er det lengden det kommer an på? – Hvordan arbeidslediges jobbmuligheter påvirkes av nivået på dagpengene og hvor lenge de har gått ledig. Rapport nr. 3.

Jørgensen, Ø., Ognedal, T. og S. Strøm: Arbeidstilbud når svart arbeid er en mulighet. Rapport nr. 2.

Nordberg, M. og L. Westlie: Samtidig bruk av Trygdeetaten, Arbeidsmarkedsetaten og Sosialtjenesten. Arbeidsnotat nr 1.

Simson, Kristine von: Skatteunndragelse og arbeidstilbud - En empirisk analyse av arbeidstilbudet når svart arbeid er en mulighet. Rapport nr. 10.

Zhang, T.: Causality and Selection in Labour Market Transitions Dissertation for the Dr. Politi Degree. Rapport nr. 1.

4. HERO skriftserie

Fevang, E.: De syke pleierne. En analyse av sykefravær blant sykepleiere og hjelpepleiere. Nr. 5.

Røgeberg, O.J.: Taking absurd theories seriously. 3 essays on rational choice theory and welfare analysis. Nr. 12.

Strand, J.: Individual and household value of mortality reductions with intrahousehold bargaining. Nr. 2.

Sæther, E.M.: Will increased wages increase nurses' working hours in the health care sector? Nr. 7.

Sæther, E. M.: Nurses' labor supply with endogenous choice of care level and shift type A nested discrete choice model with nonlinear income. Nr. 9.

Sæther, E. M.: Compensating differentials for nurses. Nr. 10.

Zhu, W.: Valuation of life: a study using discrete choice analysis. Nr. 3.

5. Rapporter/notater fra andre institusjoner

Björklund, A., Bratsberg, B., Eriksson, T., Jäntti, M. og O. Raaum: Inter-Industry Wage Differentials and Unobserved Ability: Siblings Evidence from Five Countries, IZA Disc. Paper 1080.

Fabra, N., Fehr, N.-H. v. d. og D.C. Harbord: Designing electricity auctions, CSEM WP-122, University of California Energy Institute.

Golombek, R. og M. Hoel: Climate Agreements and Technology Policy, Nota di Lavaro 90:2004, FEEM.

Hassler, J., Krusell, P., Storesletten, K. og F. Zilibotti: On the Optimal Timing of Capital Taxation". CEPR working paper no. 4731.

Heathcote, J., Storesletten, K. og G. L. Violante: The Macroeconomic Implications of Rising Wage Inequality in the United States. CEPR working paper no. 4296.

Heathcote, J., Storesletten, K. og G. L. Violante: Two Views of Inequality over the Life-Cycle. CEPR working paper no. 4728.

Barrett, S. and M. Hoel: Optimal Disease Eradication, Nota di Lavaro 50:2004, FEEM.

Hægeland, T., Kirkebøen, L.J., Raaum, O. og K.G. Salvanes: Marks across lower secondary schools in Norway: What can be explained by the composition of pupils and school resources? SSB, Rapport 11.

Hægeland, T., Raaum, O. og K.G. Salvanes: Pupil achievement, school resources and family background, Discussion Paper No. 397, Statistics Norway.

Iskhakov, F.: Random utility function in household labour behavior modeling. St. Petersburg State university bulletin, economic series. Dep. VINITI #1288-B2004 from 22.07.2004. (Исхаков Ф.В. Рандомизированная функция полезности в моделировании поведения домашних хозяйств на рынке труда. Вестник Санкт-Петербургского университета, серия «Экономика». СПб., 2004. Деп. ВИНТИ №1288-B2004 от 22.07.2004.)

Nordberg, M.: The Total Tax on Labour Income, Skatteforum 2004, Rapport 71, Seminar om skatteøkonomi.

6. Faglige foredrag

Boe, J., Husbyn, H., Iversen, T., Olsen, J.A., Røgeberg, O.J. og K. Stavem: Comparison of the Cigarette Dependency Scale and the Fagerstrom test of Nicotine Dependence in Norwegian smokers. Poster discussion session. American Thoracic Society, International conference, Orlando, May.

Bratsberg, B.: Lifecycle Employment and Earnings of Labor Migrants to Norway, Annual Meeting of the European Association of Labour Economists, Lisbon, September.

Bratsberg, B.: Earnings and Employment of Labor Migrants, Nordic Conference on the Effects of Labor Market Policy and Education, Copenhagen, February.

Bratsberg, B.: Forskning på innvandreres tilpasning i arbeidsmarkedet, Rikstrygdeverket, februar.

Brekke, K.A.: *Advertising in markets with increasing returns to adoption*, Forskermøtet Samfunnsøkonomenes Forening, Trondheim, januar.

Brekke, K.A.: *Advertising in markets with increasing returns to adoption*, The International Industrial Organization Conference, Chicago, April.

Ekhaugen, T.: Extracting the causal component from the intergenerational correlation in unemployment, konferanse Analyses of Intergenerational Issues i Aarhus, Danmark, april.

Golombek, R.: Innlegg på SAMSTEMT's avslutningskonferanse om "Grønne sertifikater i et deregulert marked", Lillestrøm, november.

Golombek, R.: Climate agreement and technology policy, EAERE-konferansen i Budapest, juni.

Hoel, M.: Climate agreement and technology policy, UNEP konferanse i Xiamen, Kina, *Second International Conference on Environmental Concerns (ICEC): Innovative Technologies and and Management Options*, oktober.

Hoel, M.: Deltagelse i round table debatt i Xiamen, China om klimapolitikk. UNEP konferanse i Xiamen, Kina, *Second International Conference on Environmental Concerns (ICEC): Innovative Technologies and and Management Options*.

Hoel, M.: Verdien av liv, Oslo, februar.

Hoel, M.: Innlegg på SAMSTEMTs avslutningskonferanse om "Klimaavtaler og teknologispredning", Lillestrøm, november.

Hoel, M.: Environmental and energy policy: Two important Norwegian issues, konferanse i Troms (Ruhrgas-stiftelsen), Energy and Environmental Policy, with an Emphasize on Resource Management in Arctic Areas, mai.

Hoel, M.: Deltok i panel i panelsesjon i EAERE-konferanse i Budapest, juni, Round table on climate change.

Kittelsen, S.: Investments in education and health, 25th Nordic health economics study group (NHESG2004), Reykjavik, med S. Kverndokk, august.

Mehlum, H.: *Rationalist Approaches to War and Conflict* ved Social Science Research Center Berlin, juli.

Moene, K.O.: *Nordisk konferanse i utviklingsøkonomi*, Gøteborgs Universitet, juni.

Nordberg, M.: Total Tax on Labour Income. Seminar om skatteøkonomi, juni.

Nyborg, K.: Bedrifters samfunnsansvar: Siling av jobbsøkere? Forskermøtet for økonomer, Trondheim, januar.

Nyborg, K.: Moral Hazard and Moral Motivation: Corporate Social Responsibility as Labor Market Screening. Invitert presentasjon, Handelshögskolan i Göteborg, april.

Nyborg, K.: Moral Hazard and Moral Motivation: Corporate Social Responsibility as Labor Market Screening. Presentasjon på 13th Annual Conference of the European Association of Environmental and Resource Economists, Budapest, juni.

Nyborg, K.: Moral Hazard and Moral Motivation: Corporate Social Responsibility as Labor Market Screening. Invitert presentasjon, Nationalekonomiska Institutionen, Universitetet i Umeå, september.

Olsen, J.A., Røgeberg, O.J. og Knut Stavem: Willingness to pay for smoking cessation among smokers and taxpayers. Poster presentasjon. 5th European Conference on Health Economics, London, September.

Røed, K.: Time and Causality: A Monte Carlo Assessment of the Timing-of-Events-Approach. Foredrag (som "invited speaker") på konferansen "European Unemployment: Recent Developments in Duration Analysis Using Register Data", arrangert av Zentrum for Europäische Wirtschaftsforschung (ZEW) i Mannheim, august.

Røed, K.: Time and Causality: A Monte Carlo Assessment of the Timing-of-Events-Approach, Forskningsseminar ved NTNU, Trondheim, november.

Raaum, O.: Educational attainment and family background: Do well educated parents provide a better environment? A study of Inter-country Adoptees in Norway. Geilo-seminaret Økonomisk institutt/Frischsenteret, januar .

Raaum, O.: Educational attainment and family background: Do well educated parents provide a better environment? A study of Inter-country Adoptees in Norway, Det nasjonale forskermøtet, januar.

Raaum, O.: More than genes: Parent-child correlation of schooling in Norwegian adopting families, workshop om Intergenerational Mobility, Aarhus, juni.

Raaum, O.: More than genes: Parent-child correlation of schooling in Norwegian adopting families, EALE, Lisboa, september.

Raaum, O.: Earnings persistence across generations: How and why Scandinavia differs. Høstkonferansen Samfunnsøkonomenes forening, november.

Raaum, O.: Pupil achievement, school resources and family background, Instituttseminar, NTNU, desember.

Storesletten, K.: The Macroeconomic Implications of Rising Wage Inequality in the United States, Anledning:

- ESSIM konferanse, Terragona, mai
- Stabsseminar ved Humboldt Universität, januar
- Norges Handelshøyskole, mars

Storesletten, K.: Insurance and Opportunities: The Welfare Implications of Rising Wage Dispersion, Anledning:

- Stabsseminar ved New York University, desember
- Stabsseminar ved Federal Reserve Bank of Chicago, november

- Stabsseminar ved Federal Reserve Bank of Minneapolis, desember
- NTNU, september
- CEPR konferanse ved NHH, august
- EEA-ESEM Madrid (invited session), august
- NBER Summer Institute, juli

Storesletten, K.: Dynamics of Government, Stabsseminar ved Helsinki School of Economics, februar.

Strand, J.: A continuous-time value function approach to VSL and VSI valuation. HERO-seminar 2.03.04.

Strand, J.: A continuous-time value function approach to VSL and VSI valuation, seminar ved Resources for the Future, Washington DC, august.

Zhang, T.: Identifying treatment effects of active labour market programmes for Norwegian adults, EALE konferanse, Faculdade de Economia, Universidade Nova de Lisboa, Portugal, september.

7. Brukerrettede foredrag

Barth, E. og T. Ognedal: Svarte markeder. Skattedirektoratet 12 mai.

Brekke, K.A.: Bærekraftig konsum, Sosiale Relasjoner og Identitet, Avslutningskonferanse, RAMBU, SoriaMoria, november.

Fevang, E.: De syke pleierne - En analyse av sykefravær blant sykepleiere og hjelpepleiere, Foredrag: HERO- seminar, september.

Golombek, R.: Innlegg på seminar i OED om EUs fornybardirektiv, arrangert for departementets statssekretær, september.

Golombek, R.: Foredrag i OED om grønne sertifikater, november.

Kittelsen, S.: Kostnadsanalyse av utdanning i sykehusene, Utdanningsseminar i regi av Helse- og omsorgsdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet, november.

Nyborg, K.: Fortrenger offentlig politikk frivillige bidrag til fellesgoder? Invitert foredrag, ECON Analyse, Oslo, januar.

Nyborg, K.: Om petroleumsbeskatning. Invitert presentasjon for Arbeiderpartiets stortingsgruppe, Stortinget, mai.

Nyborg, K.: Røykeloven og sosiale normer for hensynsfull røykeatferd. Invitert foredrag, Kreftregisteret, Oslo, mai.

Nyborg, K.: Verdsetting av miljøgoder. Gjesteforelesning, Norges Handelshøyskole, Bergen, november.

Nyborg, K.: Om godt forskerspråk. Kåseri, NFR/SAMSTEMTs avslutningsseminar, Lillestrøm, november.

Olsen, J. A., Røgeberg, O.J. og K. Stavem: Til glede og besvær? Røykernes syn på tobakksutgifter. Helseøkonomikonferansen, Hurdal, mai.

Røed, K.: Hysterese i arbeidsmarkedet. Seminar Norges Bank, februar.

Røed, K.: Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet", Seminar i Rikstrygdeverket, februar.

Røed, K.: Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet", Seminar i Arbeids- og administrasjonsdepartementet, februar.

Røed, K.: Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet". Nasjonalt forum for integrering av yrkeshemmede i arbeidslivet, Oslo, mars.

Røed, K.: Hva skal til for å stimulere til lengre arbeidsinnsats? Åpen konferanse i regi av Storebrand og Norges Røde Kors, Oslo, mars.

Røed, K.: Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet". Seminar Aetat Arbeidsdirektoratet, mars.

Røed, K.: Er arbeidslivet klart for modernisert folketetrygd? Åpen konferanse i regi av NOVA, Oslo, april.

Røed, K.: Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet. Innledning for offentlig utvalg vedr. SATS-reform (Rattsø-utvalget), april.

Røed, K.: Vandringer i trygdesystemet. Analyseseminar i Aetat, Gardermoen, mai.

Røed, K.: Blir kaka mindre når den fordeles jevnere? Konferanse i regi av Radikalt Økonominettverk, Håndtverker'n, mai.

Røed, K.: Undersysselsetting i Norge: Hvem, hvorfor og hvor lenge? Seminar i Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Arbeidsavdelingen, august.

Røed, K.: Går vi mot et ¾ arbeidsmarked? Seminar i Nærings- og handelsdepartementet, Nærings- og handelsavdelingen, september.

Røed, K.: A new business cycle indicator. Seminar i Oslo med deltagelse fra Arbeidsmarkedsetatene i de nordiske landene og Tyskland, i regi av Aetat i Norge, september.

Røed, K.: Mange står utenfor arbeidslivet – frivillighet eller utstøting? Foredrag på konferansen "Hva er nytt med den nye arbeidslivet?", arrangert av Norges forskningsråd, november.

Raaum, O.: Ufrivillig deltid (undersysselsetting) i Norge 1997-2003: Hvem, hvor lenge og hvor mye? Seminar Deltidsutvalget, Oslo, februar.

Raaum, O.: Undersysselsatte arbeidstakere i Norge : Hvem og hvor lenge? Utvalgsmøte Deltidsutvalget, Oslo, april.

Storesletten, K.: Finanspolitikken og Handlingsregelen, Valutaseminaret, Gausdal, januar.

Storesletten, K.: Gir utdannelse økonomisk vekst? Konferansen "Hur förbättra samordningen när det gäller utbildning och kompetensutveckling på regional och lokal nivå?", Regeringskansliet, Stockholm, april.

Storesletten, K.: Utbildning och tillväxt, Konferanse, "Utbildning, lärande och tillväxt". Svenskt Näringsliv, Stockholm juni.

Storesletten, K.: Livslångt lärande, TCO Konferanse, paneldebatt. Bergendal Slott, Stockholm, juni.

Storesletten, K.: Effekter av innvandring gjennom det offentlige budsjettet: en studie fra Sverige, Mandagsseminar i Finansdepartementet, november.

Strand, J.: Verdsetting av statistiske liv: opplegg til en empirisk undersøkelse. Helseøkonomikonferansen, Hurdal, mai.

Strøm, S.: Apotekreformen. Helseøkonomikonferansen, Hurdal, mai.

8. Populære framstillinger, avisartikler, debattinnlegg m.m.

Bratsberg, B.: Arbeidsinnvandrere over på trygd, Aftenposten, 2. november.

Fevang, Elisabeth: Mye ufrivillig deltidsarbeid, Aftenposten 5. desember.

Moene, K.O.: Maktens paradoks, kronikk i DN 11. september.

Moene, K.O.: Oljerik og fattig, kronikk i DN 7. august.

Moene, K.O.: Økonominytt i dag, kronikk i DN 6 mars.

Nyborg, K.: Om å tenke stort. *Dagsavisen*, 03. februar.

Nyborg, K.: Anstendig lønn og anstendig arbeid. *Dagsavisen*, 09. mars.

Nyborg, K.: Prisen for et innendørs magadrag. *Dagsavisen*, 07. april.

Nyborg, K.: Olje og lobbyøkonomi. *Dagsavisen*, 18. mai.

Nyborg, K.: Den usynlige hånd og næringslivsetikk. *Dagsavisen*, 22. juni.

Nyborg, K.: Å finne den gode boka. *Dagsavisen*, 27. juli.

Røed, K.: Intervju i Klassekampen vedr. Skattereform, 26. mars.

Røed, K.: Deltagelse i Dagsnytt 18 (NRK) vedr. Skattereform, 26. mars.

Røed, K.: Uttalelser gjengitt i Dagens Næringsliv, 25. august.

Røed, K.: Modig pensjonskommisjon, Ukeavisen, 20. januar.

Røed, K.: Ikke rom for skattelette, Ukeavisen, 29. mars.

Røed, K.: Må vi betale for arbeidsplasser?, Ukeavisen, 30. april.

Raaum, O.: Nytt og bedre system for skolerangering, Aftenposten, 1. juni

Raaum, O.: Arbeidsinnvandrere over på trygd, Aftenposten, 2. november

Vedlegg 2 til Årsberetning for 2004

Forskningstemaer ved Frischsenteret 2004

Oversikten nedenfor presenterer forskningstemaer og hovedresultater fra utvalgte prosjekter ved Frischsenteret i 2004. Prosjektbeskrivelser, rapporter og artikler finnes på www.frisch.uio.no og www.sv.uio.no/hero.

Energi og miljø

Pliktige elsertifikater

I Norge vurderes det å innføre grønne sertifikater i kraftmarkedet, også kalt pliktige elsertifikater. Hvis ordningen blir etablert, knyttes den trolig til det eksisterende markedet for elsertifikater i Sverige. Med dette virkemiddelet får produsenter som anvender "grønne kraftteknologier" rett til å selge et sertifikat hver gang de selger en enhet kraft, mens konsumentene må kjøpe sertifikater hver gang de kjøper kraft (Alternativt kan kjøpsplikten legges på de "brune" kraftprodusentene, dvs. de produsentene som ikke er grønne). Systemet er kjennetegnet ved at inntektene til de grønne fra salg av sertifikater svarer til konsumentenes (evt. de brunes) kostnader for kjøp av sertifikater, dvs. offentlige budsjetter blir ikke direkte berørt av ordningen. Videre er det myndighetene som angir hvor størrelsen på kjøpspliktandelen, dvs. hvor mange sertifikater konsumentene må kjøpe hver gang de kjøper en enhet kraft (evt. hvor mange sertifikater de brune må kjøpe for å få lov til å selge en enhet kraft). Den pålagte kjøpsplikten representerer en implisitt skattlegging, mens retten til å selge sertifikater svarer til en subsidiering av de grønne.

For å få en pekepinn på betydningen av at flere land deltar i ordningen med pliktige elsertifikater, har vi gjennomført kjøringer med simuleringsmodellen LIBEMOD, som er utviklet i et samarbeidsprosjekt mellom SSB og Frischsenteret. Modellen legger til grunn at gass- og kraftmarkedene i Vest-Europa blir liberalisert. Modellen omfatter alle vest-europeiske land. Generelt produserer, handler og konsumerer hvert land olje, gass, (tre typer) kull og kraft. I hvert land fins det (med visse unntak) en rekke kraftteknologier til disposisjon, f.eks. gasskraft, kullkraft, vannkraft og vindkraft. Effektiviteten til kraftverkene varierer på tvers av land, teknologier og verk. Energi blir etterspurt av sluttbrukere, samt kraftprodusenter som bruker fossile brenslere. I modellen bestemmes investeringene i energisektoren (økt produksjonskapasitet for kraft og økt transmisjonskapasitet for kraft og gass) ut fra lønnsomhetsforhold. Generelt beregner LIBEMOD energipriser og -kvanta i Vest-Europa på et detaljert nivå.

Vi har benyttet en versjon av LIBEMOD med modellbestemt produksjonen av fornybar kraft (vindkraft og biokraft) på lang sikt. I hovedsak har vi fulgt inndelingen mellom "grønne" og "brune" teknologier som benyttes i det svenske sertifikatmarkedet, men lagt til grunn at kjøpsplikten legges på de brune produsentene da dette er klart enklest å implementere innenfor LIBEMOD. I vår

modell omfatter grønne teknologier ny vindkraft, ny vannkraft og ny biokraft. Alle andre teknologier er definert som brune.

Vi ser på tre tilfeller mht. hvilke land som deltar i ordningen med grønne sertifikater:

- a) Norge og Sverige har hvert sitt nasjonale marked
- b) Norge og Sverige har felles sertifikatmarked
- c) Alle land i Vest-Europa deltar i et felles marked for grønne sertifikater.

Vi studerer også betydningen av ulike kjøpspliktandeler. Med en kjøpspliktandel på 10 % blir (innenfor vår modell) målsettingen i i EUs fornybarhetsdirektiv oppfylt (når alle land i Vest-Europa deltar i et felles marked for grønne sertifikater), mens dette ikke er tilfelle for en kjøpspliktandel på 5 %.

Våre hovedresultater er som følger:

Økt kjøpspliktandel hever sertifikatprisen. Videre gir økt kjøpspliktandel redusert produsentpris for de brune (markedsprisen på kraft fratrukket kostnader til kjøp av sertifikater), men hever produsentpris for de grønne (summen av markedsprisen på kraft og sertifikatprisen). Produksjonen av brun (grønn) kraft faller (øker) derfor når kjøpspliktandelen heves. Dette gjelder for alle alternativene a), b) og c) mht. hvilke land som deltar i ordningen.

Med separat marked i Norge og Sverige (og samme kjøpspliktandel) er sertifikatprisen høyest i Sverige. Med felles marked for Norge og Sverige ligger den felles sertifikatprisen nødvendigvis mellom den norske og den svenske sertifikatprisen. Hvorvidt sertifikatprisen i et felles norsk-svensk marked er høyere enn sertifikatprisen i et felles vest-europeisk marked (med samme kjøpspliktandel), avhenger av størrelsen på kjøpspliktandelen.

Med 5 % kjøpspliktandel er det lønnsomt med investeringer i vindkraft i Norge bare dersom Norge og Sverige har felles sertifikatmarked. I de øvrige tilfellene (separate markeder i Norge og Sverige, felles vest-europeisk marked) er det ikke lønnsomt med ny vindkraft i Norge. Med 10 % kjøpspliktandel er det lønnsomt med investeringer i vindkraft i Norge i alle de tre tilfellene a), b) og c). Produksjonen av vindkraft varierer fra noe under 10 TWh (separat marked i Norge) til noe over 20 TWh (felles vest-europeisk marked).

Mens grønne kraftprodusenter mottar sertifikatinntekt, betaler brune produsenter for kjøp av sertifikater. I et rent nasjonalt sertifikatmarked må nettoverdien av sertifikatene være null. Derimot har Norge alltid positiv nettoverdi av sertifikatene hvis vi deltar i et felles marked med Sverige eller i et felles vest-europeisk marked.

Til tross for at Norge alltid har positiv nettoverdi av sertifikatene ved deltakelse i et felles marked, er velferdseffekten av å innføre grønne sertifikater – summen av endring i produsentoverskudd, konsumentoverskudd og statens provenyinntekter - alltid negativ for Norge (før korrigering for eksterne effekter, for eksempel lavere

utslipp av CO₂). Med 10 % kjøpspliktandel er velferdstapet i Norge ca. 1 milliard kroner både med felles marked med Sverige og med felles vest-europeisk marked (Nettoverdien av sertifikatene, som inngår i velferdsmålet, er i begge tilfellene større enn 1 milliard kroner).

Hvis definisjonen av brun kraft endres slik at eksisterende vannkraftverk, vindkraftverk og biokraftverk slipper å kjøpe sertifikater (disse kraftverkene utgjør en tredje "nøytral" gruppe), vil nettoverdien av norske sertifikater øke så mye at netto velferdseffekt av å innføre grønne sertifikater er positiv for Norge.

Bærekraftig konsum, sosiale relasjoner og identitet

Prosjektets hovedfokus har vært på analyser av hvordan samfunnet rundt en påvirker konsumentenes preferanser og adferd, inklusive virkninger gjennom reklame.

Ett delprosjekt tar utgangspunkt i psykologene Kahneman og Tversky sin teori om at mennesker bedømmer frekvensen av et fenomen utfra hvor lett det er å lage seg et mentalt bilde av det. Studier har også vist hvordan TV-titting påvirker folks sannsynlighetsvurdering av for eksempel skilsmisser, blind vold og heroiske leger, og forklarer dette med at det er lettere å lage et mentalt bilde av noe en har sett på TV. I prosjektet modellerer vi valget mellom ulike produkter hvor konsumentene er usikre på kvaliteten på de ulike alternativene, men hvor noen konsumenter har informasjon om produktkvalitet. Siden noen har informasjon, vil det lønne seg å se på hva andre velger, siden den en observerer kanskje har mer informasjon enn en selv. Men om en av denne grunn prøver å velge det samme som andre, blir det viktig å forstå hva som bestemmer *oppfatningen av hva andre gjør*. Ideen er at denne oppfatningen påvirkes gjennom reklame som presenterer brukere av de aktuelle produktene i ulike media, og dermed gjør det lettere å lage mentale bilder av slike brukere. Vi analyserer hvordan slik markedsføring vil påvirke bedriftenes incentiver til å produsere høy vs. lav kvalitet. Det viser seg reklame fører til mer kvalitet i markeder hvor mange er informert, men mindre kvalitet i markeder med lite informasjon. En foreløpig eksperimentell test understøtter teorien.

I et annet delprosjekt har vi søkt å utvikle bedre analyserammer for å studere de spesielle krav til individuell atferd som ofte oppstår i grupper. For eksempel er det velkjent fra studier av skoleklasser at elevene fordeler seg i grupper av f.eks. "nerds", der god innsats i skolearbeidet kan være verdsatt eller i det minste akseptert, og "burnouts", der lekselesing kan være sosialt uakseptabelt. På liknende vis er miljøvennlig, eller for den saks skyld materialistisk, atferd langt mer sosialt akseptert i visse grupper enn i andre. Prosjektet har resultert i en teoretisk analyse av atferdsmessige konsekvenser av frykten for å bli ekskludert fra en populær gruppe. Vi presenterer en formell beskrivelse av hvordan endogen gruppedannelse kan foregå, hvordan likevekt (dvs. en stabil situasjon) oppstår, og hvordan noen individer – ikke alle – i likevekt oppfører seg annerledes enn de ellers ville, for å unngå eksklusjon fra gruppa. Analysen gir en mulig forklaring på de ulike idealene som gjelder for "nerds" og "burnouts", men kan også brukes til å forklare innsats

(eller mangel på sådan) til gruppas beste i andre sammenhenger (blant annet teamarbeid i bedrifter). I sammenhenger der *gruppa* oppnår en fordel ved miljøfiendtlig atferd fra enkeltmedlemmers side (for eksempel ved å bidra til gruppas prestisje i lokalmiljøet ved å skaffe store amerikanske biler!) vil de som står i fare for å ekskluderes fra gruppa, i hht. modellen, opptre mer miljøfiendtlig enn ellers for å sikre fortsatt medlemskap i en populær gruppe.

Helseøkonomi

Legemiddeløkonomi

I et ny satsing fra 2004 er det arbeidet med økonometriske analyser av legemiddelmarkedet i Norge. Det er utviklet en modell for etterspørselen etter legemidler, samt en modell for tilbudssiden (prissettingen) av legemidler.

Etterspørselen etter legemidler er antatt å være bestemt av hvordan pasient og lege sammen finner frem til det beste legemiddelet. Denne etterspørselen avhenger opplagt av mange faktorer, hvorav noen ikke kan observeres, mens andre kan observeres, for eksempel prisen på legemiddelet. Som kjent betaler pasienter bare en mindre del av hva et legemiddel koster, så sant legemiddelet er på blå resept. En bør derfor vente at prisfølsomheten i dette markedet er svak. Legemidler fra ett firma er enerådende på markedet så sant firmaet har patent på den kjemiske substansen i legemiddelet. Når legemiddelet går ut av patentperioden, kan det åpnes for konkurranse, det vil si at det kan skje en generisk substitusjon mellom legemidler. I flere tilfeller kan det være konkurranse mellom legemidler som alle er patenterte, men som kan lindre og/eller kurere samme lidelse.

Hittil har en sett på markedet for ENALPRIL (legemiddel mot sirkulasjonsproblemer og hjertesvikt) - dette er eksempel på et legemiddel hvor en produsent hadde patent på produktet og hvor patentperioden utløp i den perioden vi betraktet. Derne er det sett på legemidler mot magesår - dette er eksempel på legemidler hvor det samtidig finnes flere legemidler på markedet, som hver kan være patentbeskyttet, men som virker mot samme lidelse.

Modellene er estimert på kvartalsdata fra 1995 til 2002. I løpet av denne perioden ble det introdusert en politikkendring som tok sikte på skape mer konkurranse i markedet, generisk substitusjon kombinert med en gevinstdelingsmodell i apotekene. Denne kombinasjonen skulle gi apotekene et insentiv til å dele ut billigere generika. Fordi det ble kjededannelser i apotekmarkedet og vertikal integrasjon mellom apotek og grossist, samt at apotekenes innkjøpspris ble regulert, var insentivene i apotekene til å levere ut billigere generika sterkt svekket og en bør derfor ikke vente at politikkendringene skulle få noen virkning.

Resultatene viser at det er til stede en ikke altfor sterk, men likevel utsagnskraftig, prisrespons på etterspørselssiden i de to markedene. En finner dessuten at som ventet, hadde ikke den omtalte politikkendringen noen virkning på etterspørselen.

Derneft har vi modellert prisdannelsen og tatt som utgangspunkt at konkurransen i markedet for legemidler er begrenset på produsentsiden. En kan beregne hvordan pris forholder seg til marginale produksjons- og distribusjonskostnader, gitt monopolistisk konkurranse. I en økonometrisk modell angis da hvordan prismarginene i et slikt marked kan avhenge av forhold på etterspørselssiden (som er estimert som angitt ovenfor), samt av tregheter i konkurransen og innstrømming av nye bedrifter som ønsker å få del i den overnormale profitten som kan være til stede i slike markeder. En finner at konkurransen er treg i den forstand at profittmarginer består, men at bedrifter kan strømme til på grunn av profittmotiv, og dermed kan prismarginene bli reduserte.

Verdsetting av liv og helse

Det er i 2004 arbeidet med flere prosjekter innen verdsetting. Ett prosjekt er knyttet til hvordan en skal anslå verdien av fremtidige kostnader, leveår og helsegevinster i forhold til kostnader og gevinster i dag. Dette er en problemstilling med stor prinsipiell helseøkonomisk betydning, særlig for analyse av offentlige prosjekter som har virkning for dødelighet på ulike framtidige tidspunkter. Prosjektet utnytter to ulike datamaterialer, der hvert av dem inneholder data for ca. 1000 tilfeldig utvalgte norske individers preferanser knyttet til avveining av ulike prosjekter over tid. Dataene er samlet inn under tidligere prosjekter ved SNF-Oslo/ Frisch-senteret. Det samlede materialet gir grunnlag for empirisk beregning av diskonteringsrater, knyttet til diskontering både av penger og av liv.

Arbeidet indikerer blant annet at en betydelig del av betalingsvilligheten knyttet til reduksjon i dødsrisiko er motivert av andre motiver enn egen død; og at det er betydelig forskjell i verdsettingen etter dødsårsak. En finner gjennomsnittlige verdi av et statistisk liv (VSL) på rundt 10 millioner kr. som rent privatgode, og ca. 30-50 millioner kr. som fellesgode. Et annet arbeid tar for seg spørsmål knyttet til tolkningen av data fra verdsettingsstudier for fellesgoder, herunder helsegoder mer spesielt. En viser at en i flerpersonghusholdninger i hovedsak vil få korrekte verdsettingssvar ved å la et individ foreta verdsettingen på vegne av hele husholdet. En videreutvikling av dette arbeidet ser på tilfellet der det fellesgodet som studeres bare har betydning for individenes forventede livslengde. Det vises at i flerpersonghusholdninger vil verdien av godet som fellesgode generelt være høyere enn verdien som privatgode, selv i fravær av altruistisk motivert verdsetting. En viser også at når det ved verdsettingen forutsettes at individenes pensjonsinntekter er gitt, vil dette normalt føre til overvurdering av VSL for tilstander med lav arbeidsinntekt, som følge av at det ikke tas hensyn til negative virkninger på offentlige budsjetter.

I en annen studie sammenlignes ulike innfallsvinkler til måling av verdien av liv. Den delen av helseøkonomisk litteratur som hovedsaklig har medisinsk forankring tar, ved vurdering av prosjekter som innvirker på dødelighet, tradisjonelt utgangspunkt i begrepet quality-adjusted life years (QALYs), der verdien av prosjektet forutsettes å avhenge av hvor mange ekstra ("kvalitetsjusterte") statistiske leveår som prosjektet gir opphav til, uavhengig av hvem som nyter godt av

livstidsforlengelsen, eller når i framtiden forlengelsen finner sted. I typisk økonomiske fagmiljøer er utgangspunktet i stedet value of statistical life (VSL), som baserer seg på at individene selv direkte verdsetter en gitt levetidsforlengelse. De to tilnærmingene kan gi opphav til svært ulik verdsetting av et gitt offentlig inngrep som reduserer dødeligheten, for eksempel avhengig av hvilke aldersgrupper som i hovedsak nyter godt av inngrepet. Det er gjennomført en fokusgruppeundersøkelse der intervjuobjektene er bedt om å diskutere hvordan de ville prioritere ulike grupper. Det er tenkt at resultatene herfra skal danne grunnlaget for en større spørreundersøkelse.

Rasjonell avhengighetsteori

Som del av en doktoravhandling ble det gjort en analyse av rasjonelle avhengighetsteorier for å vurdere om disse er egnet til å vurdere velferdseffekter av offentlige tiltak. Slike valgteorier er standardmåten å diskutere rusmiddelproblemer på i økonomisk litteratur, og resultater fra disse teoriene har blitt trukket inn i diskusjonen om både tobakksavgifter og narkotikaforbud. Selv om teoriene er akseptert og mye brukt, viste det seg vanskelig å finne en fornuftig måte å tolke dem på som gjorde det mulig å trekke troverdige konklusjoner fra velferdsanalysene. Temaene fra dette arbeidet ble deretter videreutviklet for å mer generelt finne en fornuftig rolle slike "absurde teorier" kan spille utenfor velferdsteorien.

Arbeidsmarkedet for helsepersonell

I en serie arbeider knyttet til en doktoravhandling er det sett på tilbudsadferden til leger og sykepleiere. Økonometriske modeller er estimert på grunnlag av data innsamlet dels fra arbeidsgiverregistrene til Kommunenes sentralforbund, og del på inntektsstatistikk fra selvangivelsene. Prosjektet benytter ulike diskret valg modeller til å predikere forventet effekt av en lønnsøkning på helsepersonellens jobbvalg og arbeidstid.

Analysen av legers arbeidstilbud legger vekt på hvordan lønn påvirker deres fordeling av arbeidstilbud mellom offentlig og privat sektor. En finner at legenes arbeidstid i sykehusene øker moderat dersom sykehuslønnen stiger, mens legene da vil velge å arbeide mindre i privat sektor. Øker derimot lønnen i privat sektor, vil legene øke sin arbeidstid her prosentvis mye kraftigere, men fra et lavere utgangspunkt. Samlet arbeidstid øker kun svakt, uavhengig av i hvilken sektor lønningene øker. Effekten av lønnsøkninger er først og fremst å lokke legene fra en sektor til en annen, men ikke øke samlet arbeidstilbud vesentlig.

Analysen av sykepleierene fokuserer på potensialet lønn har for mobiliseringen av det kortsiktige arbeidstilbudet for sykepleiere innen helsesektoren. Her finner en positive, men moderate, virkninger på arbeidstilbudet når lønnen i en sektor øker, noe sterkere i primærhelsetjenesten enn i sykehusene, og noe sterkere for ugifte enn for gifte sykepleiere. Samlet arbeidstilbud i alle sektorer går derimot ikke opp; som for legene finner det sted et skifte av arbeidssted mellom sektorer, slik at arbeidstilbudet øker i de sektorene der lønnen har økt. Videre utføres en mer

detaljert analyse med eksplisitt modellering av skiftarbeid, der en finner at de skifttillegg en observerer i dag, kombinert med kortere arbeidstid for skiftarbeidere, i gjennomsnitt overkompenserer sykepleierne for den ulempen det er å arbeide skift.

Mer informasjon om de enkelte prosjektene og publikasjonene finnes på HEROs egne websider, www.sv.uio.no/hero.

Arbeidsmarked og utdanning

Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet

Frischsenteret har i 2004 sluttført arbeidet med en kartlegging av forløp med midlertidige trygde- og sosialhjelpsytelser i Norge i perioden 1993-2000. Arbeidet har vært utført på oppdrag fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet, med sikte på frambringelse av relevant materiale for det offentlige utvalget som vurderte organiseringen av arbeids- og velferdsforvaltningen i Norge (NOU 2004:13 En ny arbeids- og velferdsforvaltning). Arbeidet har også bidratt til en generell forbedring av datagrunnlaget for analyser av personers bevegelser i arbeidsmarkedet.

De fleste klientforløp i Norge er korte, og 62 prosent av dem varer i mindre enn et halvt år. Det typiske er at disse forløpene består av en kort periode med arbeidsledighet eller sykdom. De resterende 38 prosent av forløpene står imidlertid for over 80 prosent av det totale antall "klientmåned". Tre prosent av klientforløpene varer i mer enn fem år. Siden det startes mer enn 300.000 nye forløp i året betyr dette at over 10.000 personer hvert år starter på klientforløp der det vil gå minst fem år før det finner sted noen avklaring i form av varig arbeid eller varig trygd. Mange av langtidsklientene vil i løpet av sine forløp ha vært klienter både hos trygdekontoret, arbeidsmarkedsetaten og sosialkontoret.

Undersysselsetting og deltid

Prosjektet om undersysselsetting og deltid ble finansiert av Arbeids- og administrasjonsdepartementet og var et innspill til det offentlige utvalget som utredet deltid og undersysselsetting i arbeidslivet (NOU 2004: 29 Kan flere jobbe mer?). Ved hjelp av Arbeidskraftundersøkelser for perioden 1997-2003, koblet opp mot ulike typer registerdata, har vi sett på omfanget av undersysselsetting i Norge, og analysert innsidens og varighet av undersysselsettingsforløp.

Gruppen "undersysselsatte" består av personer som har deltidsjobb, men som ønsker lengre avtalt arbeidstid. For tiden er det omtrent like mange undersysselsatte som arbeidsledige i Norge. Undersysselsettingsperioder er i gjennomsnitt relativt korte, ca. et halvt år. Vi har kartlagt betydningen av ulike årsaker til undersysselsetting, herunder manglende arbeidskraftetterspørsel og virksomheters mer permanente behov for fleksibilitet i organiseringen av arbeidet. En hovedkonklusjon er at undersysselsettingsproblemet er sterkt konsentrert innenfor yrker der arbeidskraftbehovet varierer mye i løpet av døgnet og der det er behov for

døgnkontinuerlig drift. Kjennetegn ved virksomheten har liten betydning. Personer med lav utdanning får i mindre utstrekning innfridd sine ønsker om økt arbeidstid.

Metodeutvikling knyttet til analyser av overganger i arbeidsmarkedet

Arbeidet med utvikling av metodegrunnlaget for analyser av overganger (begivenheter) i arbeidsmarkedet har krevd mye ressurser også i 2004. Det er utviklet såkalt ikke-parametriske optimeringsmetoder for forløpsanalysemodeller og paneldatamodeller som gjør det mulig å utnytte Frischsenterets svært rikholdige datasatt mest mulig effektivt. Siktemålet er å kunne identifisere kausale sammenhenger fra data, med et minimum av ikke-verifiserbare antagelser. Det har også vært arbeidet videre med såkalte Monte Carlo analyser (basert på kunstige data) for å teste modellenes egenskaper under ulike antagelser om underliggende kausale sammenhenger og uobservert heterogenitet. Disse analysene har gitt svært oppløftende resultater, men også bidratt til å identifisere enkelte svake punkter i det metodiske opplegget. Metodene som brukes fordrer rik tilgang på datakraft, og Frischsenteret har derfor utviklet et samarbeid med Universitets senter for informasjonsteknologi (USIT) og det norske High Performance Computational Consortium (NOTUR), for å sikre tilgang til den nødvendige regnekapasitet.

Prestasjonslønn i norske bedrifter: Omfang og konsekvenser

Bruken av prestasjonslønn øker i norsk arbeidsliv. I et samarbeidsprosjekt med forskere ved Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå studerer vi utbredelsen av lønnsordninger med prestasjonslønnselementer i norske bedrifter, og analyserer årsakene til at bedriftene har slike ordninger samt konsekvensene av prestasjonslønn for lønnsnivå og lønnsforskjeller innen bedrifter. Datamaterialet består av intervjuundersøkelser med daglig leder fra 1997 og 2003, koblet mot individuelle registerdata for arbeidstakerne ved bedriften. Vi finner at andelen av bedrifter i privat sektor med en prestasjonslønnsordning økte fra 40 til 52 prosent i perioden. Omfanget er størst i bedrifter uten kollektive tariffavtaler. Men det er viktig å merke seg at det har vært en klar vekst i bruken av prestasjonslønn både innenfor og utenfor områder dekket av tariffavtaler.

Tradisjonelt er lønssystemene i Norge basert på fastlønn. Men også tariffbestemte lønssystemer har prestasjons- og resultatbaserte elementer, for eksempel akkord og provisjon, lokale lønnsforhandlinger knyttet til bedriftenes økonomi, og opprykk i stillingssystemet basert på individuelle prestasjoner. De nye formene for prestasjonslønn, som individuelle og gruppebaserte bonuser samt overskuddsdeling, er hyppigere i områder uten tariffavtaler. Veksten i bruk av prestasjonslønn er også størst blant bedriftene utenfor de kollektive avtalene.

Lønnsforskjellene i Norge er fortsatt små, men siden 1990 har de høyeste lønnsinntektene økt mer enn middels og lave inntekter. De siste ti årene har lavlønnte også tapt i forhold til gjennomsnittsinntekten. Økningen i lønnsforskjeller har likevel vært moderat sammenliknet med utviklingen i mange andre land. I de senere år har bruken av prestasjonslønnsordninger i norsk arbeidsliv økt. Bedrifter med slike

lønnsordninger har høyere lønn enn bedrifter uten slike ordninger, men dette skyldes i hovedsak at virksomhetene benytter arbeidskraft som uansett har høy lønn. Lønnsforskjellene internt er større på bedrifter med prestasjonslønn. Økt vekt på prestasjonslønn har likevel hatt begrenset innvirkning på lønnsforskjellene i Norge.

Innvandrerens tilpasninger på arbeidsmarkedet

I tidligere prosjekter ved Frischsenteret har vi studert betydningen av økonomiske konjunkturer på innvandrers tilpasninger i det norske arbeidsmarkedet. Et sentralt resultat fra slike studier er at inntekten til ikke-vestlige innvandrere i Norge påvirkes langt sterkere av konjunktursvingninger enn inntekten til både vestlige innvandrere og innfødte. En konsekvens av slike forskjeller kan være store skjevheter i estimater av botids- og kohorteffekter basert på standard metoder som ikke tar hensyn til konjunkturutviklingen. I tråd med dette argumentet har vi funnet at konjunkturedgangen på slutten av 80-tallet og i første halvdel av 90-tallet kan forklarer mye av den svake inntektsveksten blant ikke-vestlige innvandrere i norske data.

I en oppdatert studie har vi i 2004 analysert betydningen av konjunktursvingninger for innvandrers tilpasning i det amerikanske arbeidsmarkedet. Datagrunnlaget for den amerikanske studien er Current Population Survey data fra 1979 til 2003, en periode som domineres av to sterke konjunkturoppganger. Studien skiller seg også fra den norske i at vi studerer den direkte effekten av konjunkturer på lønn. Som i den norske studien finner vi at innvandrers situasjon på arbeidsmarkedet er mer konjunkturfølsom enn innfødtes—innvandrers relative lønn svinger med endringer i lokal arbeidsledighet. Studien avdekker videre at konjunkturoppgangen i USA på 90-tallet forklarer mye av den forbedrede arbeidsmarkedsposisjonen blant innvandrere.

I 2004 har vi også videreført forskningen på to temaer knyttet til innvandrers erfaringer på det norske arbeidsmarkedet. Et tema omhandler lønnsgapet mellom nordmenn og innvandrere, dvs. lønnsforskjeller mellom norskfødte og innvandrere som gjenstår etter at vi tar hensyn til forskjeller i utdanning, alder, osv. I dette prosjektet bruker vi koblete individ- og bedriftsdata til å studere betydningen av bedrifter, jobbtyper og mobilitet mellom bedrifter for utviklingen av lønnsforskjeller mellom innvandrere og arbeidstakere med norsk bakgrunn. I foreløpige (ikke publiserte) analyser basert på et panelutvalg av bedrifter og arbeidstakere fra 1997 og 2003, finner vi at forskjeller i bransjetilhørighet mellom nordmenn og innvandrere forklarer en liten del av det observerte lønnsgapet. Tar vi i derimot hensyn til hvilke bedrifter innvandrere og nordmenn jobber i, faller lønnsgapet betydelig. Omtrent halvparten av det observerte lønnsgapet skyldes at innvandrere har langt høyere sannsynlighet for å jobbe i bedrifter som generelt betaler dårlig.

I det andre prosjektet fokuserer vi på ikke-vestlige innvandrere som kom til Norge som arbeidsinnvandrere tidlig på 1970-tallet, motivert ut fra tanken om at deres erfaringer er særlig relevante for vurderinger av økt arbeidsinnvandring til Norge fra ikke-vestlige land. Vi avdekker et kraftig fall i sysselsettingen over tid for denne gruppen, og i den videre forskningen benytter vi koblete individ- og bedriftsdata for

å studere betydningen av innvandrernes bedrifts- og næringstilknytning. For eksempel er en mulig forklaring på mønsteret at det er et resultat av omstillingsprosesser, og at denne gruppen innvandrere i større grad enn nordmenn var sysselsatt i krympende næringer og/eller i bedrifter som ble nedlagt på 1980-tallet og tidlig på 1990-tallet. En relatert forklaring er at arbeidsinnvandrene i hovedvekt arbeidet i næringer med et "naturlig" høyt frafall i sysselsettingen, og at avtagende sysselsettingsrater også gjelder for norskfødte som jobbet i de samme næringene.

Intergenerasjonell inntektsmobilitet

I et nordisk prosjekt studeres overføring av inntektsulikhet fra en generasjon til den neste (intergenerasjonell mobilitet). Oversiktsstudien, som er basert på data fra fire nordiske land samt England og USA, bekrefter tidligere funn om at inntektsmobiliteten er høyest i Norden. Inntektsmobiliteten er høyere blant kvinner enn menn i alle land, og skyldes delvis at personlig inntekt i mindre grad fanger opp permanente inntekts- og forbruksmuligheter for kvinner enn for menn. Det er også verdt å merke seg forskjeller og likheter i mobilitet mellom land for ulike deler av inntektsfordelingen. For menn som vokste opp i de 20% rikeste familene er det stor sjans for å ende opp som 'rik' i alle land, særlig i USA. Forskjellen mellom land er tydeligst for barn av fattige foreldre, der sjansen for å ende blant de 20% med lavest inntekt (i egen generasjon) er langt mindre i Norden enn i USA, samtidig som sjansen for å ende opp blant de med høyest inntekt er langt høyere. Mønsteret vi finner for England er ikke svært forskjellig fra de nordiske landene.

Prosjektets ambisjon er å identifisere mekanismer som kan forklare forskjellene mellom land og fokus er på betydningen av (formell) utdanning og helse. Familiebakgrunn generelt, og foreldreinntekt spesielt, kan ha større innvirkning på barn/ungdoms utdanning og helse i noen land. Videre kan arbeidsmarkedet belønne utdanning og god helse forskjellig i de ulike land.

Når det gjelder utdanning tyder våre foreløpige beregninger på at familiebakgrunn påvirker utdanningslengden sterkt i alle land, kanskje med noe sterkere effekter i USA og England enn i Norden. Det er markedets verdsetting av utdanning som varierer mest: Siden utdanning er langt viktigere for personlig inntekt i USA (og delvis England) enn i Norden, blir foreldre-barn korrelasjonen i inntekt sterkere.

I danske data finner vi klar sammenheng mellom fars inntekt i ungdomsalderen og senere helseproblemer som voksen. Når vi tar hensyn til helseeffekter på lønnsinntekt, reduseres samvariasjonen mellom far og barns inntekt med ca. 25 prosent.

Prosjektet videreføres i 2005 med komparative analyser av årsakssammenhenger.

Karakterer, familiebakgrunn og skoleressurser

Økt fokus på skolen har gått sammen med større vekt på publisering av karakterer og testresultater. I et samarbeidsprosjekt med SSB og NHH studeres avgangskarakterer i grunnskolen; betydningen av familiebakgrunn, tilfeldige variasjon og skolefaktorer. Spesielt for små skoler er det betydelig variasjon i resultater fra et år til det neste, Elevsammensetning har dessuten stor betydning for hvorvidt skoler skårer høyt eller lavt. Resultatene fra prosjektet har vært brukt som grunnlag for å vurdere publisering av 'familie-bakgrunnsjusterte' forskjeller i karakterer og testresultater mellom skoler, på www.skoleporten.no. Slike korrigerte skolegjennomsnitt er langt bedre indikatorer på skolens bidrag til læringsutbytte. Effekter av skoleressurser, målt ved lærertimer pr elev og andel lærere med godkjent utdanning, er også studert og vi finner at økt lærertetthet har en svak positiv effekt på elevenes gjennomsnittelige karakternivå.

Prosjektet videreføres gjennom en tre-årig bevilgning fra KUL-programmet i Norges forskningsråd, der også etablering av frittstående skoler og konsekvenser av dette vil være sentrale temaer.

Andre temaer

Pensjonering

Flere arbeider knyttet til pensjonsprosjektene tyder på at ektefeller tenderer til å koordinere sine pensjoneringsbeslutninger. En økende opptjening av pensjonsrettigheter blant kvinner i pensjoneringsalder kan derfor isolert sett trekke i retning av at tidlig pensjonering hos menn reduseres. Imidlertid øker også husholdningsinntekten og effekten av dette er usikker. Samtidig ser det ut til at måten interaksjonen skjer på varierer mellom ektepar, og det er behov for ytterligere kunnskap om dette, blant annet i lys av diskusjonen omkring reform av folketrygden. Arbeidene resulterte i doktorgrad, tildelt av det Samfunnsvitenskapelige fakultet i 2005.

I samarbeid med University of New South Wales, Sydney, ble studiet av tjenstepensjoner videreført i 2004, blant annet ved at kostnadene for bedriftene ble kartlagt på person- og bedriftsnivå ved bruk av de rutinene som brukes i forsikringsbransjen. De første analysene viser, som forventet, at forekomsten av tjenstepensjoner er høyest blant store bedrifter og varierer mellom næringer. Videre at høye pensjonskostnader for bedriften reduserer sjansen for at bedriften tilbyr tjenstepensjon. Disse kostnadene varierer blant annet med de ansattes alder, lønnsnivå og nivået på folketrygden.

Informasjon om yrkespensjoner blir også utnyttet i studier av sparing og konsum over livsløpet. Her viser de første resultatene en klar negativ korrelasjon mellom pensjonsformue og annen formue i husholdningene. Det gjenstår imidlertid mye arbeid før vi kan slå fast at dette er en kausalsammenheng, og ikke skyldes underliggende forhold.

Utviklingsforskning

Prosjektet "Productive or destructive peace? Multilateral institutions in peace building" har så langt konsentrert seg om to temaer: Voldelige konflikter i fattige land og uproduktivt "entreprenørskap".

Voldelige konflikter i fattige land

Mange land er fanget i en sirkel der en voldelig konflikt avløser en annen. Man kunne tro at en styrking av den dominerende parten i slike konflikter ville virke stabiliserende. Dette kunne for eksempel skje ved at den nasjonale armeen og politiet ble støttet eller ved at den, til enhver tid, regjerende part får internasjonal støtte. Et eksempel på et land der begge deler gjennomføres er Afghanistan.

En slik strategi er imidlertid ingen garanti for stabilisering. Støtte til den dominerende part kan stimulere, snarere enn å begrense, konflikter. Grunnen er at gevinsten ved å innta rollen som den dominerende part øker. Det vil øke insentivene til å slåss. En seier i dag vil øke sjansene for å seire også i kommende konflikter i fremtiden. Selv minimale vannersjanser kan motivere til stor innsats, bare prisen for å vinne er høy nok. Når makten blir lettere å holde på, blir den også mer verdifull å kjempe for. Slik kan en sterk statsmakt i konfliktland intensivere snarere enn å dempe maktkampene. Dersom dette er riktig, kan maktendringer som bidrar til å øke regimets stabilitet, samtidig lede til mer voldelige konflikter.

Uproduktivt "entreprenørskap"

Uproduktive parasittentreprenører, som snylter på produktive sektorer, preger mange fattige land. Eksempler er korrupsjon i politikk, byråkrati og næringsliv, og krigsherrers voldelig tilraning. Økning i parasittenes makt vil redusere avkastningen til produsentene, og gjøre det svært lønnsomt for en produsent også å gå over til å opptre som parasitt. På denne måten vil parasitters virksomhet kunne bringe en økonomi inn i en ond sirkel. Zimbabwes utvikling kan tjene som et eksempel på en slik prosess. Mens Zimbabwes økonomi stadig ble forverret og manglene økte var det mulig å innkassere gode gevinster, ikke ved å produsere, men ved å manøvrere seg inn i posisjoner som kunne gi tilgang til konfiskerte eiendommer. De fattiges kamp mot Ian Smiths apartheidregime var en kamp for jord, demokrati og menneskeverd. I dag står de igjen som de store taperne. Vinnerne av Mugabes system for politisk innsidehandel er den nye politiske overklassen.

Concept: Realopsjoner og fleksibilitet i store offentlige investeringsprosjekter

I dette prosjektet har vårt bidrag vært å diskutere hvordan teorien for realopsjoner kan benyttes til å tallfeste verdien av fleksibilitet i store offentlige investeringsprosjekter. Flexibilitet gjelder valg av oppstarttidspunkt, dimensjonering, koblede prosjekter og fleksibel drift. Vi argumenterer for at verdien av slik fleksibilitet kan være betydelig, men avhenger av at ny informasjon benyttes. Flere studier indikerer imidlertid at informasjon om nytte og kostnader har liten påvirkning på prioriteringene av ulike prosjekter, og ulike forklaringer på disse observasjonene diskuteres. Det konkluderes med at selv om det potensielt er store realopsjonsverdier i offentlige investeringsprosjekter, er det i de fleste tilfeller liten grunn til å tro at disse verdiene kan realiseres.

Skatteunndragelse i Norge

Prosjektet utnytter data fra fire tidligere spørreundersøkelser for Skattedirektoratet om nordmenns holdninger til svart arbeid. Undersøkelsene fra 1980 og 2001 indikerer en viss nedgang i slikt arbeid. Dette forklarerer bl.a. med redusert marginalsatt, bedre skattemoral og reduserte muligheter for å arbeide svart. Spørreundersøkelsen fra 2003 viser at menn arbeider mer svart enn kvinner, yngre mennesker arbeider mer svart enn eldre og de med folkeskole og universitet som høyeste utdanning arbeider minst svart. Mens mye av litteraturen om skatteunndragelse ensidig dreier seg om individers tilbud av svart arbeid, omfatter prosjektet en analyse av samspillet mellom tilbud og etterspørsel i markeder der bedrifter etterspør denne type arbeid. Et analytisk resultat er at andelen av arbeidet som utføres svart, er negativt korrelert med bedriftenes produktivitet. En empirisk studie basert på spørreundersøkelser gir støtte til dette. Mer spesielt er unndragelsen blant tannleger i Oslo estimert.

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Resultatregnskap	Note	2004	2003
DRIFTSINNEKTER OG DRIFTSKOSTNADER			
Driftsinntekter			
Driftsinntekter	1	<u>22 531 015</u>	<u>19 885 017</u>
Sum driftsinntekter		<u>22 531 015</u>	<u>19 885 017</u>
Driftskostnader			
Lønn og sosiale kostnader	2	15 251 026	12 997 807
Avskrivning varige driftsmidler	3	295 863	355 032
Andre driftskostnader		<u>4 966 347</u>	<u>5 331 997</u>
Sum driftskostnader		<u>20 513 236</u>	<u>18 684 836</u>
Driftsresultat		<u>2 017 779</u>	<u>1 200 181</u>
FINANSINNEKTER OG FINANSKOSTNADER			
Finansinntekt		213 811	404 326
Finanskostnad		6 173	430
Netto finansinntekter		<u>207 638</u>	<u>403 896</u>
Ordinært resultat		<u>2 225 417</u>	<u>1 604 077</u>
DISPONERINGER OG OVERFØRINGER			
Til fond for anvendt forskning		<u>2 225 417</u>	<u>1 604 077</u>

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Balanse per 31. desember		2004	2003
	Note		
EIENDELER			
Anleggsmidler			
Inventar og Edb-utstyr	3	355 700	471 680
Pensjonsmidler Vesta	4	923 625	589 586
Aksjer		50 000	50 000
Sum anleggsmidler		<u>1 329 325</u>	<u>1 111 266</u>
Omløpsmidler			
Kundefordringer		3 605 818	2 836 334
Andre fordringer		-	9 000
Opptjente inntekter		24 480	304 334
Forskuddsbetalte kostnader		111 000	55 201
Bankinnskudd og kontanter	6	16 932 965	14 330 580
Sum omløpsmidler		<u>20 674 263</u>	<u>17 535 449</u>
SUM EIENDELER		<u>22 003 588</u>	<u>18 646 715</u>
EGENKAPITAL OG GJELD			
Egenkapital			
Innskutt egenkapital			
Stiftelseskapital		200 000	200 000
Sum innskutt egenkapital		<u>200 000</u>	<u>200 000</u>
Opptjent egenkapital			
Fond for anvendt forskning		11 702 216	9 476 799
Sum opptjent egenkapital		<u>11 702 216</u>	<u>9 476 799</u>
Sum egenkapital		<u>11 902 216</u>	<u>9 676 799</u>
Gjeld			
Avsetning for forpliktelser			
Kompetansegjeld	5	5 831 867	4 767 370
Sum avsetning og forpliktelser		<u>5 831 867</u>	<u>4 767 370</u>
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		233 599	124 846
Skyldige offentlige avgifter		1 660 500	1 097 155
Forskudd fra kunder		1 069 880	100 000
Annen kortsiktig gjeld		1 305 526	2 880 545
Sum kortsiktig gjeld		<u>4 269 505</u>	<u>4 202 546</u>
Sum gjeld		<u>10 101 372</u>	<u>8 969 916</u>
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		<u>22 003 588</u>	<u>18 646 715</u>

Oslo, 2. mars 2005

I styret for Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Steinar Strøm
Styrets leder

Gunvor Strømsheim

Frøydis Langmark

Atle Seierstad

Rolf Golombek
fung. Forskningssjef

Olav Bjerkholt

Karine Nyborg

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

NOTER TIL REGNSKAPET 2004

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i overensstemmelse med regnskapsloven og god regnskapsskikk for små foretak.

Forskningstjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Andre eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen et år er uansett klassifisert som omløpsmidler. Ved klassifisering av kortsiktig og langsiktig gjeld er analoge kriterier lagt til grunn.

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi når verdifallet forventes ikke å være forbigående. Inventar avskrives etter saldometoden, mens Edb-utstyr avskrives lineært over 3 år.

Omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

Opptjente ikke mottatte inntekter balanseføres. Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

Regnskapsføring av pensjonskostnader skjer i samsvar med Foreløpig Norsk RegnskapsStandard for Pensjonskostnader. I henhold til denne standarden er de kollektive pensjonsordninger behandlet som ytelsesplaner. Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser for ytelsesplaner beregnes etter lineær opptjening på basis av forutsetninger om diskonteringsrente, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden, fremtidig avkastning på pensjonsmidler samt aktuariemessige forutsetninger om dødelighet, frivillig avgang mv. Pensjonsmidlene er vurdert til virkelig verdi og fratrukket i netto pensjonsforpliktelse i balansen.

Note 1 Driftsinntekter

Driftsinntekter består av forskningsinntekter som resultatføres i takt med utførelsen.

Note 2 Lønnskostnader, godtgjørelser, antall ansatte

	2004	2003
Lønn og feriepenger	11 280 628	9 353 952
Arbeidsgiveravgift	1 518 009	1 387 035
Kompetanseavsetning	1 064 497	891 733
Styrehonorar	111 000	72 000
Pensjonskostnad inkl arbeidsgiveravgift	1 239 872	1 042 445
Refusjon sykepenger	(272 017)	(6 416)
Andre sosiale kostnader	309 037	257 058
Sum	<u>15 251 026</u>	<u>12 997 807</u>

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Ytelser til ledende personer / godtgjørelser

	<u>Daglig leder</u>	<u>Styret</u>
Lønn	723 230	
Andre ytelser	13 646	
Premie til pensjonsordninger	14 249	
Styrehonorar		111 000

Revisor

Revisjonshonoraret for 2004 utgjør kr 58.000. Det er i tillegg fakturert kr. 10.400,- (ex. mva) i øvrig bistand fra revisor.

Ansatte

Selskapet hadde i gjennomsnitt 38,66 ansatte i 2004, gjennomsnittlig antall årsverk i 2004 utgjorde 23,1.

Note 3 Anleggsmidler

	<u>Inventar</u>	<u>Edb- utstyr</u>	<u>Sum</u>
Kostpris 1.1.2004	167 358	2 553 042	2 720 400
Tilgang i året	0	179 883	179 883
Avgang i året	0	0	0
Anskaffelsekost 31.12.04	167 358	2 732 925	2 900 283
Akkumulerte avskrivninger 1.1.2004	-106 278	-2 142 442	-2 248 720
Årets ordinære avskrivninger	-18 380	-277 483	-295 863
Akkumulerte avskrivninger 31.12.2004	-124 658	-2 419 925	-2 544 583
Bokført verdi 31.12.2004	42 700	313 000	355 700
Avskrivningssatser ordinære avskr.	30 %	3 år	

De ordinære avskrivningene foretas etter saldometoden for inventar og lineært over 3 år for Edb-utstyr

Stiftelsen Frischsenteret for
samfunnsøkonomisk forskning

Note 4 Pensjonspremfond / pensjonsforpliktelser

Grunnlaget for beregningen av årets pensjonskostnad for ytelsesplanene er basert på antall opptjeningsår, lønnsnivå samt følgende forutsetninger:

	2004	2003
Diskonteringsrente	5,50 %	5,50 %
Årlig lønnsvekst/økning i G	3,30 %	3,30 %
Årlig regulering av pensjoner	2,00 %	2,00 %
Avkastning på pensjonsmidler	4,00 %	4,00 %
Fratredelseshyppighet	2,00 %	2,00 %
Antall personer som omfattes av ordningen	19	15
Pensjonister	0	0

Periodens pensjonskostnad fremkommer slik:	2004	2003
<i>Ytelsesplaner:</i>		
Nåverdien av årets opptjening	1 037 263	817 043
Rentekostnad av pensjonsforpliktelser	357 746	308 612
Beregnet brutto pensjonskostnad	1 395 009	1 125 655
Estimert avkastning på pensjonsmidlene	-216 620	-163 063
Ansattes pensjonstrekk	-164 416	-136 998
Resultatførte estimatendringer og avvik	83 944	88 031
Netto pensjonskostnad	1 097 917	913 625
Arbeidsgiveravgift	141 956	128 821
Netto pensjonskostnad inkl. arbeidsgiveravgift	1 239 872	1 042 445
Pensjonsforpliktelser/-midler i balansen fremkommer slik:		
Brutto pensjonsforpliktelser 01.01	6 736 782	4 114 936
Brutto pensjonsforpliktelser pr 31.12	7 899 475	6 736 782
Pensjonsmidler pr 01.01	4 877 194	4 190 711
Pensjonsmidler pr 31.12	6 393 885	4 877 194
Ikke resultatførte estimatendringer	2 429 214	2 376 315
Netto pensjonsmidler pr 31.12	923 625	516 727
Arbeidsgiveravgift		72 859
Netto pensjonsmidler pr 31.12 inkl arbeidsgiveravgift	<u>923 625</u>	<u>589 586</u>

Note 5 Kompetansegjeld

Kompetansegjeld er opptjent tid til kompetanseoppbygging for forskerne og forskningssjef per 31.12.2004 vurdert etter gjeldende lønnssetninger inkludert arbeidsgiveravgift og sosiale kostnader. Tiden kunne også blitt vurdert til alternativ-verdi, det vil si det samlede inntektsbortfall ved uttak av kompetansetiden. Denne alternativ-verdien er per 31.12.2004 estimert til kr 8.186.987. Med en slik verdiansettelse ville Fondet for anvendt forskning reduseres fra kr. 11.702.216 til kr. 9.347.096.

Note 6 Bankinnskudd

Bundet bankinnskudd på skattetrekkskonto utgjør per 31.12.04 kr. 598.857

Frischsenteret

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Sosialøkonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektene er i hovedsak finansiert av Norges forskningsråd, departementer og internasjonale organisasjoner. De fleste prosjektene utføres i samarbeid mellom Frischsenteret og forskere ved andre norske og utenlandske forskningsinstitusjoner.

Frischsenteret
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 22958810
Fax: 22958825
frisch@frisch.uio.no
www.frisch.uio.no